

már, azóta újabb denevérnemzedék nőtt fel azon a tágas, sötét padláson. Most is van egy öreg denevérrasszonyosság, aki reggelente megkérdezi a fejjel lefelé lógó, szárnyukba burkolódzó kicsiket, hogy miről meséljen nekik elalvás előtt. A kicsik fészkelődnek, aztán azt válaszolják vékony kis ultrahangjukon: – Mesélj nekünk a kis denevérről, aki madár akart lenni!”. Az Éjszaka az óvodában című mese záró jelenetében Andi néni rájön, mi történhetett éjszaka az óvodában, senkinek nem szól róla és kitereli diszkrétén a gyerekeket a szobából, becsukja az ajtót, hogy a játékok és a mesekönyvek kipihenhessék az éjszakai kalandjaikat. Az udvarra kimenet viszont kéri a gyerekek, meséljen, amire ő: „Ma inkább fejből mesélek, válaszolta a kicsiknek. Mit szeretnétek hallani? – Azt tessék elmesélni – kiabálták a gyerekek –, amikor a játékok kiszöknek éjszaka az ajtón!”(56.) E mesék a kollektív tudás részévé válva folyamatosan újramesélődnek, miután a mesélés öröme tartja őket mozgásban. Az apró pillanatokban rejlő sok-sok érték és a rejtve maradó dolgok elmesélése köti egybe őket, akárcsak Lili alakja, hiszen egyrészt róla másrészt pedig neki szólnak a mesék, miközben a teljességet kísérlik meg megragadni. Ennek jegyében a *Felhömesék* és *A zseblámpás mesék* változatos helyeket járnak be az égtől a földig és a vizekig, a föld legrejtettebb sötét zugaitól a napfényben légiesen szárnyaló buborékok világáig, a mélységeket és a magasságokat egyaránt megragadják, akárcsak az örököt és a tünékenyt. Időnként természetesen előkerül az elemlámpára is, hogy a sötétben a részletek ne vesszenek a homályba. Varázslatos világ ez, ahol a tárgyak, állatok és emberek kölcsönösen meghallják és megértik egymást. Ha figyelünk rájuk, lehet mi is meghalljuk a századik tanácsot.

Tóth Krisztina: *A lány, aki nem beszélt*. Móra Kiadó, Budapest, 2015.

Tóth Krisztina: *Anyát megoperálták*. Móra Kiadó, Budapest, 2015.

Tóth Krisztina: *Orrfújós mese*. Centrál Média-csoport ZRT, Budapest, 2015.

Tóth Krisztina: *Felhömesék*. Magvető, Budapest, 2017.

Tóth Krisztina: *Zseblámpás mesék*. Magvető, Budapest, 2017.

Anna naplója

Nyirán Ferenc

(Mikecs Anna: *Altató* – Gerlóczy Márton regényéről)

*Kicsi virágnak hívtalak,
s most csak árnyék vagy, kicsi árnyék.
Hívogatók a sugarak
s állok, mintha kezedre várnék.*

*Talán úgy volna jobb nekem,
ha én is halványabbra válnék,
s együtt járnánk a réteken:
te is árnyék s én is csak árnyék.*

Nyirán Ferenc 1951, Debrecen. Versei és kritikái folyóiratokban és online irodalmi portálokon olvashatók. Apróságok kicsiny tárháza című verseskötete a 2016-os Ünnepi Könyvhétre jelent meg a Műút-könyvek sorozatban.

Anna naplója, írtuk a címben, jóllehet Mikecs Anna nem írhatott naplót, mivel három éves korában meghalt, s ott nyugszik a debreceni temetőben. Ugyanakkor a könyv Anna naplója is, mert vele együtt a Jékely és Schéfer család szemével látjuk nemzedékekre visszanyúlóan a tágabb és szűkebb világ- és magántörténelmet.

Nincsenek véletlenek. Amikor elolvastam Gerlóczy Mártontól az *Elvonókúrá*t, keresni kezdtem a többi könyvét is, majd elém került a *Mikecs Anna: Altató* egy közösségi oldalon. Először a profilkép fogott meg, a szép, fiatal pár, a gyönyörű Jékely Márta és fess férje, Mikecs László, a néprajzkutató, történész. Ettől az időtől kezdve belemélyedtem az ott megosztott történetekbe, képi anyagba, dokumentumok sokaságába, melyek között olyanok is megtalálhatók, mint Márta középiskolai bizonyítványa (melyben az a jegyzet olvasható, hogy Érettségi vizsgálatra jelentkezett, Budapest, 1938. március 14-én, Jékely Lajos igazgató) vagy Mikecs László színjeles érettségi okmánya, Anna születési (és halotti) anyakönyvi kivonata. Innen már egyenes út vezetett odáig, hogy amikor lehetőség nyílt a regény előrendelésére, azonnal megtettem a szükséges lépéseket. Az már külön kaland, hogy miként lett az egyik könyvbemutató alkalmával különös szövegű dedikált példányom, de ez már nagyon a privát oldalra tartozik.

Gerlóczy Márton újabb, immár kilencedik könyve szakít a tőle eddig ismert hanggal, sajátos humora, olykor provokatív stílusa itt megejtő módon szelíd, de kíméletlenül őszinte narratívává halkul.

Kölcsönvéve Jean Cocteau szép gondolatát egy Robert Goffinhez írt levélből, ha eddig egy irodalmi fenegyereket ismertünk Gerlóczyban, ezúttal a *Valois-k törös eleganciájával* lép elénk. Nem is lehet másként, hiszen a regény nem fikció, nem a szerzőről szól, vagy

elvonókúrán lévő barátjáról, sem egy csemegepultos vásáracsarnoki kalandjairól, hanem naplókön, levelezéseken alapuló családtörténetet olvashatunk, s még ott sem színezi az írói képzelet, ahol hiányos a tényanyag. Ahogy maga a szerző említette egy interjúban: „*Azt az elvet követtem, hogy nem találok ki semmit, hanem összerakom a történetet, mindenhol hiteles forrást használva. Ez jóval nehezebb, mintha a lyukakat fikcióval tömtem volna ki, talán jóval egyszerűbb munka lett volna, mint kibogozni minden szálat a hatalmas levél- és memoáranyagból, prózából, lírából, több oldalról megvizsgálni az igazságot, aztán felépíteni a szerkezetet.*” A könyv maga természetesen regény, és nem száraz dokumentumgyűjtemény. Regény, az írói eszköztár valamennyi elemével élve, dolgozva. Az életutak ecsetelésébe olyan tájleíró, majdnem giccsbe hajló, idillikus ábrázolások simulnak, amelyek mégsem válnak sehol modorossá vagy unalmassá, sőt megemelik a szöveget, ügyesen elkerülve a mesélés útjába kerülő csapdákat. Brassó, Kolozsvár, Parajd, Nagynyed, vagy Budapest, Visegrád és Szentgyörgypuszta (és sorolhatnánk még) helyszíneken járunk, közben a fájdalmas Erdély, melyet ott kellett hagyni és amelyhez tragédiák tartoznak, a történelem (világháborús borzalmak, Trianon) sodorja ide-oda a családot. Megismerhetjük az olyan, ma már az irodalomtörténetbe került személyiségek alakját is, akikkel kapcsolatba került a család, elsősorban Jékely Lajos, amikor irodalmi munkája elismertté kezd válni: Makkai Sándor, Bánffy Miklós, Hatvany, Tamási, Kuncz Aladár vagy Reményik Sándor így kerül szinte személyes közelségbe az olvasóhoz.

A családtörténet visszanyúl az ezernyolcszázados évek elejére, s végigvezet minket 1946. július 26-áig, amikor Mikecs Anna épp Anna napján, éjjel egy órakor meghal.

A több mint másfél évszázadot felölelő regény negyven számozott fejezete az időben hol előre, hol hátra lépve meséli, mintegy mozaik-szerűen összerakva, a jobbára tankönyvekből, irodalomtörténetből ismert Jékely Zoltán, Áprily Lajos őseinek és utódainak életét, öt generáción át; az elbeszélő mindvégig a család nehéz sorsú nőalakjainak szemével láttatja a sorsokat. Pontosabban Mikecs Anna vezeti az olvasót: árnyékként van jelen minden sorban, betűben; ez is Gerlóczy bravúrja, úgy oldotta meg, hogy szervesen illeszkedik a narrátor hangja a regény többi szereplőjének történetéhez.

„Tulajdonképpen egy panaszáradatból dolgoztam”, mondta az író egyik tavaly őszi könyvbemutatóján. Nem véletlen a negyvenes szám, a könyv végén is ugyanennyi Áprily-versből áll, *Annának hívták* című opusz olvasható; az itt mottóként megjelenített részlet a 22. számot viseli. Gerlóczy Márton megfogadta szeretett nagymamája betegágya mellett önmagának, hogy megírja a család történetét.

Hogy milyen sokat jelentett az író életében Jékely Márta, az már első, nagy sikerű regénye, az *Igazolt hiányzás* elején kiderül: „Én, amennyire emlékszem, csibész voltam, de nyugodt gyerek, akinek a nagymamája volt a mindene. Tőle soha egy pofon, soha egy rossz szó, csak meleg ebédek, gyönyörű rajzok, fejből mesélt történetek. Tökéletes nyugalom áradt minden szavából, még ha érezhető volt is az elkeseredettség, egy hosszú és fájdalmakkal teli, huszadik századot átélő angyal életének értelmetlenségek szűlté igazságtalansága.”

Hatalmas munka előzte meg már magát az írást is. Felkereste a helyszíneket, levelek, naplók, fényképek feldolgozására öt évet, és a megírásra további két esztendő fordított az író. Képes dokumentumok nem szerepelnek a regényben, „ez nem képeskönyv”, mondta egy interjúban Gerlóczy, viszont a könyv internetes oldalán (<https://www.facebook.com/>

mikecsanna/), mint fentebb említettük, gazdag anyag található erről. Nem lehetett könnyű feladat, a komoly vállalkozás így is csak a színes egyéniségekből álló művészdinasztia Jékely-ágát mutatja fel, érintve Jancsó Adrienne-en (Jékely Zoltán felesége) keresztül a Péterfyk szintén máig húzódnó vonalát az író Gergellyel és a színművész-énekes Borival – a szintén neves, történelmi Gerlóczy-család pedig egy másik regény témája lehetne, de azt már nem Márton fogja megírni.

A belső borítón négy családfe látható két oldalon át, így áttekinthető, nyomon követhető a regényben szereplő Schéferék, Zieglerék, Kerekések és Jékelyek kapcsolódása, sorsuk szó szerint regényes összefonódása a Mészárosok színre lépésén keresztül. Schéfer Ida (1888) és Jékely (Áprily) Lajos (1887) házasságából született Márta (1920) és az ő második világháborúban, Taganrogban meghalt férje, Mikecs László (1917) gyermeke volt a mindössze három és fél esztendővel Anna. Annácska halálát ugyanúgy vérhas okozta, mint édesapját két évvel korábban – bár a taganrogi fogoly esete tüdőgyulladással is súlyosbítva volt.

Rendkívül sokszínűek, sokrétűek a könyvben ábrázolt sorsok, az emberi élet teljességét vonultatja fel az író. Az idilli gyermekkor, a kirándulások, Szamosban fürdésük felhőtlen időszaka, majd a kamaszkori szerelmek után a felnőtt lét nagy perspektívái, melyeket a férfiak önzése, féltékenysége, a nők művészi kibontakozásának útjába akadályokat gördítő szakmai irigység gátol. Aztán a háborúk, a költözések, a megszületett gyermekek sorsának aggódó vigyázása, mely különösen Márta életén keresztül válik teljes egészében láthatóvá, amint gyötrődik a második férj, Mészáros Dezső szobrász szakmai sikerei és házastársi hűtlenkedései között, s lassanként belefásul saját eltékozolt tehetségének, rokonoktól körülvéve is magányos életének siratásába. Jellemző adalék, hogy míg

a kor felkapott szobrásza elvárja, sőt előírja, hogy Márta égesse el a Mikecstől kapott leveleit (ezért is talált az író kevés emléket tőle, róla), addig ő vidáman huncutkodik az emeleti műteremben ifjú hölgytanítványaival, miközben a lenti lakásban felesége a házimunka mellett kiszolgálja őket. De szinte valamennyi asszony-sors ezen a kiszabott úton vonul végig.

Megkapó, ahogy Gerlóczy Márton saját édesanyjának születését megírja, s ahogy tárgyilagosan, mégis szeretetteljesen ábrázolja életét, fiatalkori csavargásait, hogy mennyi gondot okozott Mészáros Zsófi Jékely Mártának. De ugyanígy párhuzamra lelhetünk Márta fiatalkori viselkedésében, noha akkor a szigorúbb erkölcsnek hála, nagy csavargások, külföldre szökések nem voltak, de az író nagymamája igen könnyen túllépett megunt szerelmeken. A könyv olvasása közben mindenképp elgondolkodhatunk, hogy saját mai, kicsinyes rágódásaink, sorscsapásként megélt hétköznapi gondjaink összemérhetők-e a tizenkilencedik század második felében, vagy a huszadik elején-közepén élt emberek gyötrelmeivel, de még örömeivel, megélt szépségeivel is akár.

Márta visszaemlékezései között olvasható: *„Kutatom s kérdezem, hogy sokféle adottságom mellett miért jutottam ide: vergődve, csalódottan aggódok hol egyik, hol másik családtagomért, úgy érzem, mindig mindenütt kijátszottak, becsaptak. Talán a passzivitásomban volt a legfőbb hiba.”*

Ugyancsak Márta feljegyzései között fogott meg az a pár mondat, melyben az akkor még gyermek unokát, a későbbi írórt így jellemzi: *„Most a két és fél éves Marcit élvezem legjobban, aki mellettem fedezi fel a világot, tanul beszélni. Éppen olyan gátlásos, mint én voltam gyermekkoromban s idegeneknek szinte semmit sem tud megmutatni magából. A testvérei sokkal exhibitionistábbak.”*

A regény címéhez egy nemzedékeken végigvonuló altatódal a magyarázat, ezt hallgatja,

erre alszik el Schéfer Ida, aki később ezt dúdolgatja gyermekeinek, így Mártának is, ő pedig továbbviszi a dalocskát, feltehetően a szeretett unokának, Gerlóczy Mártonnak is:

„Aki nem sír, nem kiáltoz, annak angyal kis kertét hoz, lesz benne egy szép fa, minden ágán aranyalma, kis fészek, meg kis madárka, kék a lába, zöld a szárnya, s azt éneklő csengő hangon, aludj, aludj már galambom.” (Gyulai Pál)

Mikecs Anna Altató; Gerlóczy Márton regénye – Scolar Kiadó, 2017.

A Művészasztal kuriózuma

Szár az Ancsa

Visszapillantás a nyíregyházi Művészasztal irodalmi-színházi est sorozat első évadjára.

Mesésen kezdődött, családi titkokkal folytatódott, jöttek a történelem viharai, végül a közönség együtt dúdolta a *„Mint a mókus, fenn a fán”* kezdetű örökzöldet a 4524-es számú Ságvári Endre úttörőcsapat Solohov színjátszó szakkörének tagjaival.

Nagyon röviden talán így foglalható össze a Művészasztal elnevezésű ötfelvonásos, amiről kezdetben azt gondoltam, hogy a nevét az esteket befogadó MŰvész Stúdióról kapta, de

Szár az Ancsa nyíregyházi újságíró, szerkesztő Szabolcs-Szatmár-Bereg megye napilapjánál, a Kelet-Magyarországnál.